

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
LATİN AMERİKA ÇALIŞMALARI ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ

1946

BOLİVYA

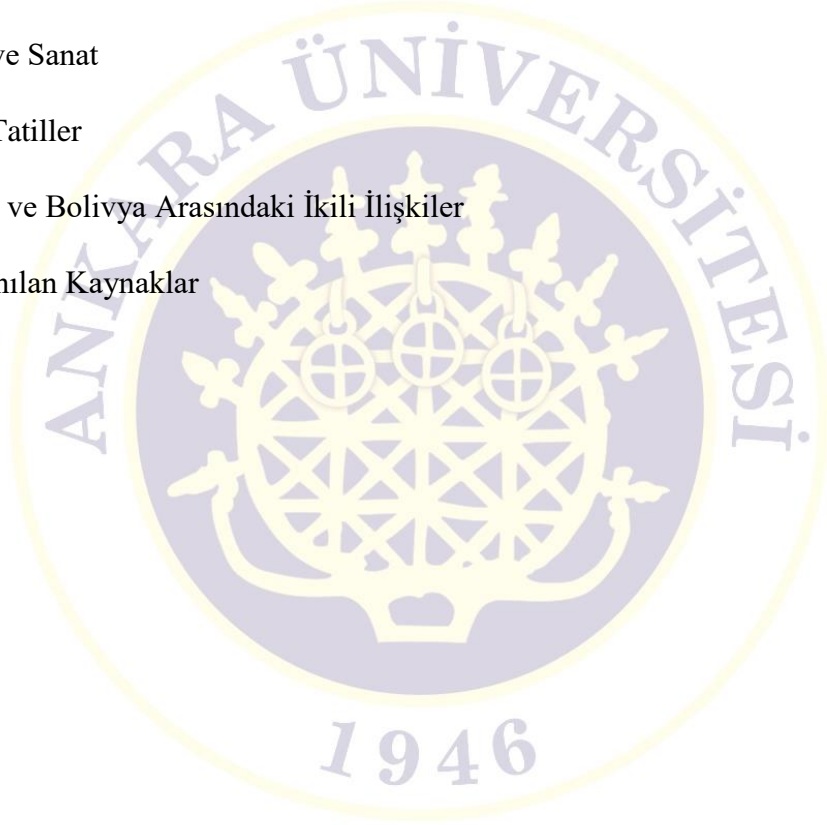
LATİN AMERİKA ÇALIŞMALARI
ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ

Şubat 2016

ANKARA

İÇİNDEKİLER

- Genel Bilgiler
- Siyasi ve İdari Yapı
- Coğrafi Özellikler
- Ülke Tarihi
- Ekonomi
- Kültür ve Sanat
- Resmi Tatiller
- Türkiye ve Bolivya Arasındaki İkili İlişkiler
- Yararlanılan Kaynaklar

LATİN AMERİKA ÇALIŞMALARI
ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ

- **GENEL BİLGİLER**

Resmi Adı	: Bolıvyaya da Çokuluslu Bolıvyaya Devleti
Yönetim Şekli	: Başkanlık Tipi Cumhuriyet
Başkan	: Juan Evo MORALES Ayma (22 Ocak 2006'dan beri)
Bağımsızlık	: 6 Ağustos 1825 (İspanya'dan)
Resmi Dil	: İspanyolca (%60,7), Quechua (%21,2), Aymara (%14,6), Guarani (%0,6) ve diğer 33 resmi yerel dil.
Din	: Roma Katolikleri (%76,8), Protestanlar (%7,9), Evanjelist ve Pentakostal (%8,1), Diğer (%1,7), Hiçbiri (%5,5)
Yasal Başkenti	: Sucre
Yönetimsel Başkenti	: La Paz
Başkent Nüfusu	: 372.000 (Sucre); 1.816.000 (La Paz) (2015)
En Büyük Şehir	: Santa Cruz de la Sierra

Konum	: Güney Amerika
Sınır Komşuları	: Arjantin 942 km, Brezilya 3.403 km, Şili 942 km, Paraguay 753 km, Peru 1.212 km
Yüzölçümü	: 1.098.581 km ²
Para Birimi	: Bolivya Boliviano (BOB) (1 ABD Doları: 6.90 BOB)
İşsizlik Oranı	: %7,3 (2014)
Türkiye ile Saat Farkı	: 6
Nüfus	: 10.800.882 (2015) (Dünya sıralaması: 82)
Nüfus Artış Oranı	: %1,6 (2015)
Bebek Ölüm Oranı	: 37,49 Ölüm / 1000 Doğumda (2015)
Ortalama Yaşam Süresi	: 68,86 Yıl (2015)
Okuma-Yazma Oranı	: %95,7 (2015)
Etnik Yapı	: Quechua (%30), Melezler (%30), Aymara (%25) Beyazlar (%15),
GSMH (ABD Doları)	: 70,28 Milyar Dolar (2014)
Kişi Başına	
Düşen Milli Gelir	: 6,741 Dolar (2014)
Telefon Kodu	: +591
İnternet Alan Kodu	: .bo

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
1946
LATİN AMERİKA ÇALIŞMALARI
ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ

• SİYASİ VE İDARİ YAPI

Bolivya Çokuluslu Devleti, 1825 yılında İspanya'nın egemenliğine son veren ve ülkeye bağımsızlığını kazandıran Simón Bolívar ile anılmaktadır. 1982 yılında demokrasi ilan edilmiştir. Boliya idari olarak 9 eyaletten oluşmaktadır. Bu eyaletler; Pando, La Paz, Beni, Oruro, Cochabamba, Santa Cruz, Potosí, Chuquisaca ve Tarija'dır. Toplamda 112 vilayete ve 337 belediyeye sahiptir.

Bolivya'da Devlet Başkanı ve Başkan Yardımcısı, 5 yıllık bir dönem için halk tarafından (1. tur), ya da Meclis tarafından (2. tur) seçilmektedir.

Bolivya Çokuluslu Devleti, 2005 yılında yapılan ve %54'lük oy oranıyla Evo Morales'in devlet başkanlığı görevine gelmesiyle köklü değişikliklerin başladığı yeni bir döneme girmiştir. 1993-1997 yılları arasında devlet başkanlığı görevini yürüten Gonzalo Sanchez döneminde, ülkenin sahip olduğu gaz ve hidrokarbon şirketlerinin özelleştirilmesine karşı yapılan halk hareketlerinde lider konumunda bulunan ve 185 yıllık Bolivya tarihinde ilk kez yerli kökenli biri olarak devlet başkanlığına seçilen Evo Morales, yerli halkın ve fakir kesimlerin doğalgaz gelirlerinden ve toprak reformundan daha adil pay almasını savunan Sosyalizm Hareketi'nin (Movimiento al Socialismo) ve ülkede yaygın bulunan koka ekimini savunan koka üreticileri federasyonunun da lideri konumundadır.

Aralık 2009'da yapılan seçimler sonucunda, %64 oy oranıyla devlet başkanlığına yeniden seçilen Morales, yeni bir anayasa oluşturulmasına hız vermiş, yüksek yargıda ve devletin önemli kurumlarında yerli halk hâkimiyetini esas alan bir yapılanmaya gitmiştir.

Bolivya tarihinin 17. anayasası olan ve 7 Şubat 2009 tarihinde yürürlüğe giren Bolivya Çokuluslu Devleti Anayasası normal yargı sisteminin yanı sıra yerli halkların geleneksel hukuk sisteminin tanınmasına ve uygulanmasına izin vermektedir.

Önemli Siyasi Partiler

Ülke İttifakı Hareketi (PAIS), Vatansız Toplum Partisi (PSP), Hıristiyan Sosyal Parti (PSC), Kurumsal Yenilik ve Milli Hareket Partisi (PRIAN), Demokratik Halkçı Hareket (MPD), Pachakutik Hareket (MUPP-NP), Roldosist Parti (PRE), Demokratik Sol Parti (ID).

Üye Olduğu Uluslararası Örgüt ve Kuruluşlar

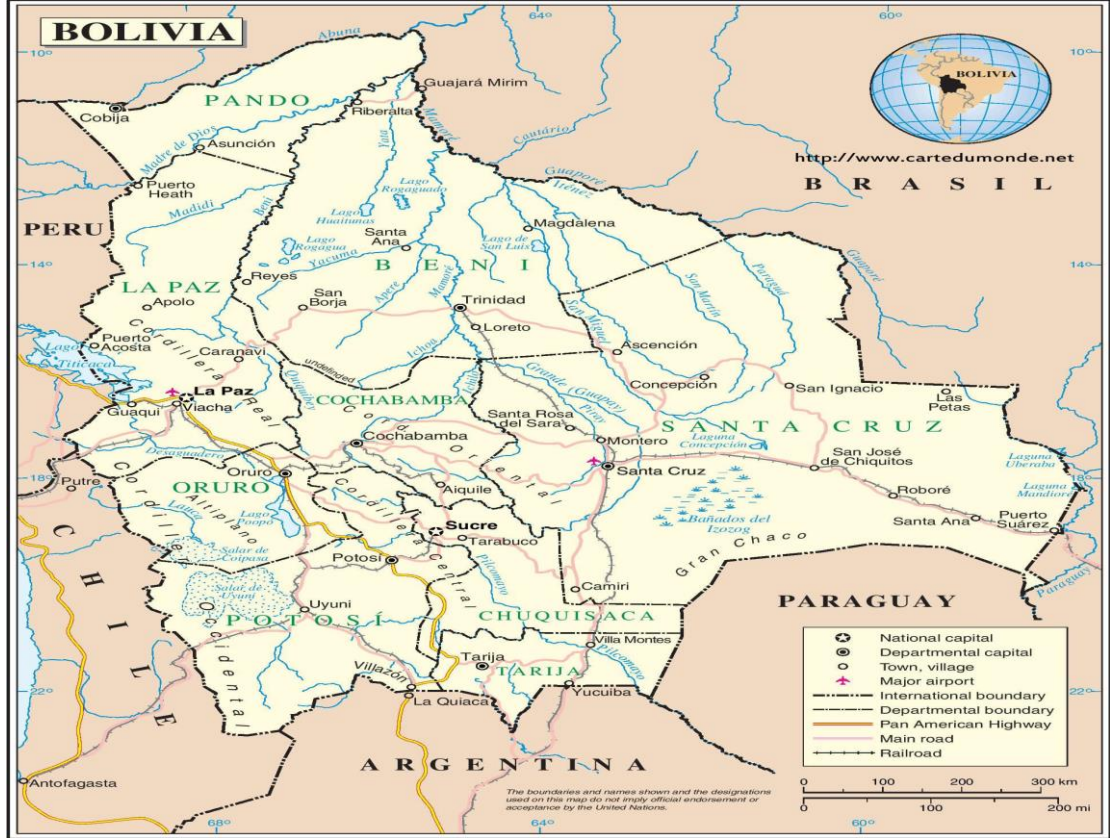
CAN, CCC (Gümrük İşbirliği Konseyi), ECLAC (Birleşmiş Milletler Latin Amerika ve Karayipler Komisyonu), FAO (Tarım ve Gıda Örgütü), G-11, G-77, IADB (Amerika Bölgesi Kalkınma Bankası), IAEA (Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı), IBRD (Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası), ICAO (Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü), ICRM (Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi), IDA (Uluslararası Kalkınma Birliği), IFAD (Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu), IFC (Uluslararası Finansman Kurumu), IFRC (Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Toplulukları Federasyonu), ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü), IMF (Uluslararası Para Fonu), IMO (Uluslararası Denizcilik Örgütü), Intelsat (Uluslararası Telekomünikasyon ve Uydu Örgütü), Interpol (Uluslararası Polis Teşkilatı), IOC (Uluslararası Olimpiyat Komitesi), IOM (Uluslararası Göçmen Teşkilatı), ITU (Uluslararası Telekomünikasyon Birliği), LAES, LAIA (Latin Amerika Entegrasyon Birliği), Mercosur (Güney Amerika Ülkeleri Ortak Pazarı), MONUC (BM Kongo Operasyonu), NAM, OAS (Amerika Devletleri Teşkilatı), OPANAL, OPCW (Kimyasal Silahları Yasaklama Organizasyonu), PCA (Daimi Hakemlik Mahkemesi), RG, UN (Birleşmiş Milletler), UNCTAD (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı), UNESCO (Eğitim-Bilim ve Kültür Örgütü), UNIDO (Endüstriyel Kalkınma Örgütü), UNMIK (BM Kosova Geçici Yönetimi), UNTAET (BM Doğu Timor Geçiş Yönetimi), UPU (Dünya Posta Birliği), WCL (Dünya Emek Konfederasyonu), WFTU (Dünya İşçi Sendikaları Federasyonu), WHO (Dünya Sağlık Örgütü), WIPO (Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı), WMO (Dünya Meteoroloji Örgütü), WToO (Dünya Turizm Örgütü), WTO (Dünya Ticaret Örgütü)

• COĞRAFİ ÖZELLİKLER

Konum

Güney Amerika'da yer alan Boliviya, doğu ve kuzeyden Brezilya, batıdan Peru ve Şili, güneyden Arjantin ve Paraguay ile çevrilidir ve denizle bağlantısı yoktur. Doğu-Batı arasındaki en büyük uzaklık 1.287 km, Kuzey-Güney arasıysa 1.448 km'dir.

Yüzey Şekilleri

Boliviya, göze çarpan farklı bir yapıya sahip olup, üç büyük bölgeye ayrılır. Birincisi; sayısız kıvrımları, tepelerini örten karlar ile Ilkampane'de 7.000 metreye yaklaşan yükseklikleri ile harika bir güzelliği olan And Dağları bölgesidir. And Dağları Boliviya'da 640 km boyunca uzanırlar. Batı Sıradağları (Cordillera Occidental) ile Orta Sıradağları (Cordillera Central) arasında 4000 ila 4500 m yükseklikte Altiplano Platosu uzanır. Boliviya halkının çoğu burada yaşar.

İkinci büyük bölge, birçok meskûn vadilerle kesilen dağların doğu bölgesinden ibarettir. Bu bölge iki kısma ayrılır. Birincisi, normal sıcaklıklar, az miktarda yağmurlar ve kısır bitkilerin, karakterize ettiği vadilerdir. İkincisi ise kuzeye ve kuzeydoğuya yönelen yarı tropik iklimle, bol bitkilerin karakterize ettiği alçak vadilerdir.

Bolivya'nın üçüncü bölgesi, ülkenin üçte ikisinden daha fazla yer kaplayan düz arazilerdir. Alçak arazilerin güneydoğu kısmını Bolivya'nın en büyük vadisi olan Gran Chaco Vadisi teşkil eder. Bu bölge zengin petrol yatakları bulunmasına rağmen çok az gelişmiştir. Chaco Vadisinin kuzey tarafında tropikal ovalar uzanır, burada sık yeşillikler ve pampa ağaçları bulunur. En önemli nehri Desagüero'dur ve deniz seviyesinden 3500 m yukarıdan aşağı doğru akar. En önemli gölü Titicaca Gölüdür .

İklim

Bolivya, tümüyle güney tropikal kuşakta yer almasına karşın, çoğunluğun yaşadığı yörelerde hava yıl boyunca soğuktur. Tropikal enlem değişimi ve büyük yükselti ayrılığı, iklimi önemli ölçüde etkiler. Isının düşük olduğu Altiplano'da, mevsimler arasında önemli bir sıcaklık değişimi görülmemekle birlikte, geceyle gündüz arasında belirgin değişiklikler vardır. Kış aylarında sık sık don olursa da, bu mevsime kuraklık egemen olduğundan kar yağışına seyrek rastlanır. Kışın esen şiddetli rüzgârlar iklim koşullarını daha da sertleştirir. Ortalama sıcaklığın 10°C'yi aşmadığı Altiplano'da kasımda başlayan yağışlar, mart sonuna kadar sürer. Yılda 574 mm'yi bulan yağışlar, özellikle La Paz'da tehlikeli toprak kaymalarına yol açar. Kuraklık bölgesi olan Valles, sulamayla vahaya dönüşür. Bölgede Cochabamba 528 mm yağış alır. Yungas bölgesinin büyük bir kısmında yıl boyunca hava ılık ve nemlidir. Yıllık yağış tutarınının 800 mm'ye ulaştığı bu alçak vadilerde ortalama sıcaklık 18°C'dir. Oriente bölgesinde, genelde tropikal bir iklim egemendir. Ortalama sıcaklık 26°C olmasına karşın, bol yağış alır. Ancak, düzlüğün bazı kesimleri kış aylarında belirgin biçimde kuraklaşır. Bu mevsimde güneyden esen soğuk rüzgârlar, sıcaklıkta kısa süreli ve önemli düşüslere neden olur. Güneyde Chaco bölgesinde yağışlı mevsimde birkaç ırmak akar; yılın öteki bölümlerinde ise bölge gerçek bir çöle dönüşür. Yıl boyunca sıcak ve nemlidir, kuzeyde Pando ve Beni Bölgesi'nde yıllık ortalama yağış tutarı 2.000 mm'dir. Oriente bölgesinin orta kesimlerinde kuzey ve güneyin karışımı bir iklim görülür. Santa Cruz'da yıllık yağış ortalaması 1.240 mm'dir.

Bitki Örtüsü ve Hayvanlar

Altiplano, soğuk ve kurak iklim koşullarına uyum gösteren yosunlarla sert otlardan oluşan seyrek bir bitki örtüsüyle kaplıdır. Havzada, boğa yılanı, timsah, kertenkele vb. çeşitli sürüngenler yaşar. Ülkenin yüksek kesimlerinde önemli besin kaynaklarını oluşturan patates ve küçük taneli tahıllar yetiştirilir. Sıradağların (Cordilleras) doğu yamacından yukarı doğru çıkıldıkça rüzgârın etkisine göre bitki örtüsü giderek seyrekleşir. Yungas'ın yamaçları, yaprak dökmeyen ağaçlardan oluşan bir ormanla kaplıdır. 3.400 m'lik yüksekliklere kadar ağaçlara rastlanır. Öteki bölgelerde 1.200 m'den başlayan orman seyrekleşir; karma ormanın yerini 2.000 m'ye ulaşmayan kuru orman alır. Andlar'da, taşımacılıkta kullanılan, yün ve et sağlamak için yararlanılan lama ve alpaka gibi hayvanlar yaşar. Ancak, daha yüksek alanlarda bunların yerini sığır, koyun ve eşek alır. Andlar'ın yüksek kesimlerinde Güney Amerika'ya özgü büyük bir akbaba yaşar. Oriente'nin güneyi (Chaco), birkaç ırmak kıyısı ve suyun yüzeye yakın bulunduğu küçük alanlar dışında ağaçsız ve bataklıktır. Düzlüğün kuzeyinde Pando ve Beni'de, Amazon Havzası'nın üst kesimlerindeki benzer sık ve uzun ağaçlardan oluşan yağmur ormanları vardır. Beni'nin bir bölümü savanlarla örtülüdür. Düzlüğün ortasındaki Santa Cruz Ovası, daha alçak bir ormanla kaplıdır. Paraguay ve Arjantin sınırına doğru yer yer palmyelerin de görüldüğü cılız bir savan örtüsü belirginleşir. Bölgenin doğu sınırlarında, Brezilya'ya doğru büyük çayırıklar geniş yer kaplar. Oriente'deki ormanlarda üç parmaklı devekuşu, papağan türleri, ördek, kaz, bildircin vb. kuşlarla puma, jaguar, maymun, geyik, karıncayiyen, kokarca, sincap, tavşan vb. memeli hayvanlar yaşar. Düzlüklerde sığır ve domuz yetiştirilir.

Doğal Kaynaklar

Bolivya maden ocakları bakımından oldukça zengindir. Gümüşle beraber bulunan zengin kalay yatakları, bizmut, kurşun ve diğer metaller, Altiplano vadisinden çıkarılır. Gerçek bir gümüş dağı, Altiplano bölgesindeki Potosi tepesinde bulunmaktadır. Dikkate değer miktarda tungsten, çinko, bakır, antimon ve altın bulunur. Chaco bölgesinde petrol yatakları bulunmuştur. Ülkenin başlıca tarım ürünleri; soya fasulyesi, kahve, koka, pamuk, mısır, şeker kamışı, pirinç, patates ve Brezilya cevizi olmakla beraber; imalat sanayi, madencilik, döküm, petrol, gıda, tütün, el sanatları, hazır giyim ve mücevherattan oluşmaktadır.

• ÜLKE TARİHİ

Bolivya'daki ilk yerleşim Titicaca gölünün kuzey tarafında başlar. Bolivya'daki ilk medeniyetin MS 100- 600 senelerinde buralarda yaşamaya başladığı tahmin edilir. Hatta günümüzde Bolivya'daki yerli halk olan Aymaraların bu medeniyeti kuranların torunları olduğu düşünülmektedir. Ancak 15.yy ortalarında Peru'dan bu bölgeye gelen İnkalar, Aymaraları yenerek Altiplano bölgesini ele geçirirler. 1531'de ise Francisco Pizarro bu bölgeye gelir ve İnkaları yenerek bölgeyi kontrolü altına alır.

İspanyollar, bu bölgedeki zengin petrol ve doğalgaz yatakları ile altın, gümüş, bakır gibi yeraltı zenginliklerini keşfedince, 16.yy'da Afrika'dan buraya köleler getirip onları özellikle gümüş madenlerinde çalıştırırlar. Bu dönemde bir İspanyol kolonisi haline gelen ülkenin merkezi gümüşün en yoğun olduğu Potosi kentidir. Hatta o dönemde Potosi, tüm Latin Amerika'nın en büyük kentidir.

Yerel halk zaman zaman İspanyolların baskıcı tutumuna karşı ayaklansa da ilk büyük bağımsızlık hareketi 1809 senesinde vukuu bulur. İspanyollar bu hareketi bastırır da arkası kesilmez ve 1825 senesinde İspanyollar Bolivya'nın bağımsızlığını kabul eder.

Ülke, İspanyol sömürgeciliği döneminde "Yukarı Peru" olarak adlandırılır. Ancak bağımsızlık sonrasında tüm Güney Amerika'yı İspanyol boyunduruğundan kurtaran Simon Bolivar'ı yaşatmak ve duydukları saygı ve minneti göstermek için ülkenin adını "Bolivar'ın ülkesi" manasına gelen Bolivya olarak değiştirirler. Bolivya'da ulusal kahraman olarak kabul edilen, 1825'te Bolivya'nın bağımsızlığını kazandırmış Simon Bolivar aslında bir Venezuelalıdır.

Bağımsızlıkla birlikte başkenti Sucre (önceki isimleri sırasıyla Charcas, La Plata ve Chuquisaca) olarak belirlerler. Sucre şehri halen ülkenin anayasal başkentidir. İdari başkenti ise La Paz'dır. Ancak en büyük ve gelişmiş kenti Santa Cruz de la Sierra'dır.

Bağımsızlık sonrasında Bolivya'da maalesef istikrarlı bir siyasi yaşam sağlanamaz. 1825 senesinden bu yana 180 civarında darbe, 10'un üzerinde anayasa, 80 civarında cumhurbaşkanı görmüş olan ülkede 6 cumhurbaşkanı görev başındayken suikasta kurban gider.

Bolivya'nın komşularıyla, özellikle de Şili ve Paraguay'la olan ilişkileri hep sorunlu olmuş, dönem dönem bu ülkeler ile savaşlar yaşanmıştır. Özellikle 1883 senesindeki Pasifik savaşlarında Peru ve Şili'ye yenilince pasifik kıyısındaki topraklarını kaybeder ve deniz ile olan ilişkisi kesilerekten bir kara ülkesine dönüşür.

1932’de Paraguay ile başlayan sınır sorunu savaşı 1935 senesinde Paraguay’ın başarısı ile sonuçlanır ve savaşa konu olan toprakların sadece %25’i Bolivya’da kalır.

Bolivya zengin maden yataklarına sahip olduğundan, bu madenler tarih boyunca ülkenin bir hedef olmasına neden olmuştur. Günümüzde bile bu kadar maden zengini bir ülkenin tüm yatakları farklı ülkeler tarafından işletildiği için halk yokluk çekmektedir.

Madenler ilk olarak 1952’de devletleştirilir ve 1966 senesinde tekrar özel sektöre devredilir. Bu da halkın tepkilerine neden olur ve ülkede huzursuzluk baş gösterir. Tam bu dönemde Ernesto Che Guevara önderliğinde ve Küba desteğiyle Bolivya devrim hareketi başlatılır. Guevara’nın yaklaşık elli kişiden oluşan ordusu ile ELN adı verilen Bolivya Ulusal Bağımsızlık Ordusu bir gerilla birlik oluşturur ve dağlık Camri bölgesinde Bolivya Düzenli Ordusuna karşı bazı başarılar elde edilir. Ancak Bolivya Düzenli Ordusu bu gerilla birliğini sindirir ve 9 Ekim 1967’de La Higuera’da Ernesto Che Guevara’yı öldürerek de bu devrim hareketini sonlandırır. Ernesto Che Guevara’nın devrim hazırlığındayken Bolivya askerleri tarafından yakalanıp öldürülmesiyle Sosyalizme Doğru Hareket Partisi iktidar olur.

Karışıklıklar bununla da sınırlı kalmaz. Devlet, 1974’te fiyat ayarlamaları yapınca ülkede büyük karışıklıklar çıkar, yüzlerce kişi öldürülür ve 1976’da ordu idareye el koyarak yönetimi ele alır. 1982 yılında ordu, General Guido Vildoso’yu Cumhurbaşkanlığına getirdikten sonra ülkede sükûnet sağlanır.

2000 senesinde ise tarihteki ilk su savaşları olarak anılan “Cochabamba su savaşları” başlar. Bolivya’daki suyu elinde tutan Amerikan firması su fiyatlarına %40’dan %200’e varan zam yapınca halk ayaklanır. Özellikle çiftçi, işçi ve öğrenci grupları bir araya gelirler ve şehrin giriş ve çıkışlarını, tüm yolları bloke ederler. Kentte hatta ülkede işler durma noktasına gelir.

Bolivya yönetimi de olağanüstü hal ve sıkıyönetim ilan eder. Amerikan su şirketi Agua del Tunari projesini geri çekmek durumunda kalır. Bu olay suların küresel özelleştirilmesine karşı verilen en başarılı mücadele olmuştur.

2003’te ise Başbakan Gonzalo Sanchez, Bolivya’nın yeraltı zenginliklerini savurmaya ve Şili üzerinden Amerika’ya çok ucuza doğal gaz satmaya kalkışınca halk yeniden ayaklanır. Bu ayaklanmalarda 60 kişi hayatını kaybeder. Ayaklanmaları bastıramayınca Gonzalo Sanchez, Amerika’ya kaçar.

Bu kez de yerine Carlos Mesa geçer, ayaklanmaları bastırır. Ancak 2 sene sonra 2005 senesinde yeni özelleştirme girişimleri ile halk önüne çıkınca yeniden ayaklanmalar başlar.

Günümüzdeki Bolivya devlet başkanı 2006'dan bu yana Aymara asıllı olan Evo Morales'tir. Bolivya tarihinin ilk Kızılderili kökenli başkanı olan Morales, 1 Mayıs 2006 tarihinde, ülkedeki yabancı şirketlerin kontrolü altındaki doğal gaz ve petrol alanlarını devletleştirdiğini açıklayarak halkın sempatisini kazanmıştır.

Bu kadar karışıklık yaşayan Bolivya'da zorunlu askerlik yoktur ve askerlik isteğe bağlıdır. Askerlerin %20'si ise 14-16 yaş arasındadır.

Tüm bu yaşananlar sonrası Bolivya, turizmini canlandırmak istediğinden Amerika dışında hiç bir ülkeden vize istemiyor.

• EKONOMİ

Bolivya ekonomisinin temeli madencilığe dayanır. İspanyollar uzun süre gümüş, kalay, bakır gibi önemli madenleri kendi memleketlerine taşımışlardır. Şu anda Bolivya, mineral bakımından zengin ülkeler arasındadır. 19. yüzyılın son çeyreğinde gümüş madenleri işletilmiş, 20. yüzyılın başlarında da kalay işletmeciliği gümüşün yerini almış ve Bolivya'nın ihraç ürünlerinin başı olmuştur. Kalay üretimi bakımından dünyada ikincidir.

Tarım: Çalışan nüfusun üçte ikisi tarımda istihdam edilmesine rağmen, ülke gıda ihtiyacının mühim bir kısmını ithal etmektedir. Patates, arpa, kahvaltıda yenilen bir hububat olan quinoa yüksek yerlerde yetişen başlıca ürünlerdir. Nohut, buğday, mısır, Altiplano bölgesinde yetiştirilir. Yungas bölgesinde mısır, buğday, yeşil sebze ve meyve üretimi yapılır.

Sanayi: Siyasi istikrarsızlık sanayinin gelişmesine mani olmakta ve kaynakların değerlendirilememesine yol açmaktadır. Başlıca ürünleri rafine petrol, işlenmemiş şeker ve at etidir. Gemi yapımı, mobilyacılık, tekstil ürünleri sınırlıdır. Son yıllarda madenleri işletmeye yönelik fabrikaların yapımına ağırlık verilmiştir.

Ulaşım: Denize kıyısı olmayan Bolivya'da ulaşım hava, kara ve demiryolu ile sağlanmaktadır. Ulaşıma elverişli su yollarının toplam uzunluğu 14.500 km civarındadır. La Paz ve Santa Cruz'da milletlerarası hava alanları vardır.

Temel Ekonomik Göstergeler

	2011 ^a	2012 ^a	2013 ^b	2014 ^b	2015 ^b	2016 ^b
Nominal GSYİH (milyon Dolar)	23.775	26.873	30.381	33.893	37.101	40.604

Kişi Başı GSYİH* (Dolar)	5.457	5.765	6.134	6.454	6.741	7.050
Reel GSYİH Artışı (%)	5,2	5,2	6,8	5,5	4,5	4,5
Tüketici Fiyat Enflasyonu (yıl sonu, %)	6,9	4,5	6,5	5,2 ^c	6,0	4,7
Mal İhracatı, fob (milyon Dolar)	8.175	11.133	11.545	12.298	12.457	13.764
Mal İthalatı, fob (milyon Dolar)	7.126	7.998	8.279	9.915	10.820	11.792
Cari Denge (milyon Dolar)	538	1.970	1.173	627	-287	-102
Dış Borç (milyon Dolar)	6.448	6.905	7.895	8.227	8.964	9.793
Döviz Kuru Bs:ABD\$ (ort)	6,99	6,96	6,96 ^c	6,96	7,04	7,06

^a Gerçekleşen ^b EIU tahmini ^c EIU öngörüsü * Satın Alma Gücü Paritesi ile

Ekonomik Yapı

İhracatta ve ticaret hacminde meydana gelen artışla Bolivya ekonomisi 2010 yılından itibaren canlanmış ve her yıl %5'in üzerinde büyüme kaydetmiştir. Ülkenin birikmiş uluslararası rezervleri de makroekonomik istikrara katkı yapmaktadır.

Guyana'dan sonra Güney Amerika'nın en yoksul ikinci ülkesi olan Bolivya'da her yıl işgücü piyasasına katılan 120.000 kişi olmasına rağmen ancak 30.000 kişiye iş imkânı yaratılabilmesi, yoksulluğun başlıca sebeplerindendir. Ekonomide kayıt dışılık oranı GSYİH'nin üçte ikisinden fazladır. Asgari ücret açısından Bolivya Latin Amerika'da işçi ücretlerinin en düşük olduğu ülkedir.

Arjantin, Brezilya ve ABD gibi ülkelerde çalışan ve sayıları 2,5 milyonu (ülke nüfusunun yaklaşık dörtte biri) Bolivyalıların ailelerine gönderdikleri işçi gelirleri, Bolivya'da yaşayan pek çok aile için başlıca gelir kaynağıdır. Bu işçi gelirlerin değeri toplamda yıllık 1 milyar Dolar'ın üzerindedir.

• KÜLTÜR VE SANAT

Bolivya, atalarının gelenekleri ile İspanyol kültürel öğeleri karışık bir Kızılderili nüfusa sahiptir. İspanyolca konuşan nüfus ağırlıklı olarak batı geleneklerini izlemiştir. Kültürel

gelişimi üç ayrı döneme ayrılmaktadır: Kolomb öncesi, sömürge ve cumhuriyetçi. Birçok önemli arkeolojik kalıntılar, altın ve gümüş süs eşyaları, taş anıtlar, seramik ve dokuma, Kolomb öncesi kültürlerden kalmıştır. Tiwanaku, Samaipata, Inkallaqta ve Iskanwaya bunlardan bazısıdır. Ülkede halen arkeologlar tarafından keşfedilmesi ve ulaşılması zor birçok sit alanı mevcuttur.

Bolivya insanı, Perululara göre daha şişman ve göğüs kafesleri daha gelişmiştir. Kısa boylu ve koyu tenlidirler. Kadınların saçları genelde iki yandan saç örgülü, renkli ipliklerden yapılmış kordonlarla bağlanmıştır. Kafalarında mutlaka şapka vardır. Şapkayı Bolivya'ya İspanyollar getirmiştir. Evli kadınlar tam tepelerinde, bekârlar ise hafif yana kaydırarak takarlar.

Halkın büyük çoğunluğu Katolik inancına sahiptir. Çeşitli yerel inanışlar da mevcuttur. Ülke genelinde halk halen eski geleneklerini devam ettirmektedir. Halk sıklıkla kiliseye gidiyor olsa da inanışlarında yerel dinler çok etkilidir. Batıl inançlar ve büyü, din ile karışmıştır. Neredeyse herkes And Haçı kolyesi takar. Bu haç 4 köşeli ve 3 katlı bir haç olup, 4 köşe 4 yönü, 3 kat ise dünü, bugünü ve yarını simgeler.

Ulusal hayvanları kondor, puma ve yılandır. Kondor gökyüzünü, puma yeryüzünü, yılan ise yeraltını simgeler. Lama, alpaka, vikunya denilen hayvanların etinden, sütünden ve yününden faydalanılır. Alpaka yünü çok sıcak tuttuğundan genelde tekstilde çok kullanılır. Vikunyadan elde edilen yün ise çok pahalıdır.

Edebiyat

Bolivya edebiyatına dönemler üzerinden bakılacak olunursa; sömürge öncesi dönemde Quechua edebiyatından sözlü destanlar ve şarkılara, şiirlere, ilahilere ve kahramanlık öykülerine rastlanır.

Sömürge döneminde (1492- 1825) ise, yerel dillerde yazılmış eserler görülür. Aymara dilinde Ludovico Bertonio, "El Arte Gramatical" (Dilbilgisi Sanatı), "Vocabulario de la Lengua Aymara" (Aymara Dili Kelime Hazinesi), "El Arte de la Lengua Aymara" (Aymara Dili Sanatı) gibi eserler verirken İnkalı Garcilazo de la Vega, "Los Comentarios Reales" (Gerçek Yorumlar) kitabını yazar. Diğer göze çarpan yazarlardan bazıları Fray Antonio de la Calancha, el Padre Barba, Vicente Pazos Kanki, Gaspar Escalona y Agüero, Juan Pasquier, Antonio de Acosta, Pedro Méndez, Bartolomé de Dueñas, Enrique Érico Martin, Diego Gallostegui ve Juan Sobrino'dur. Eserlerinde dini kaygı gütmüş ve yasal spekülasyonlara yer vermişlerdir.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte San Francisco Javier Üniversitesi, özgürlükçü fikirlerin, hocaların ve öğrencilerin bir araya gelip devrimci ilkeleri tartıştığı bir buluşma noktası olur. Yasaklara rağmen Fransız Devriminin temellerine dayalı edebiyat ve siyasi görüş kulüpleri kurarlar. Deneme türünde Jose Manuel Cortez ve Gabriel René Morenos, Bolivya tarihi üzerine eserler verirken, üç büyük modern şair Ricardo Jaimes Freyre, Gregorio Reynolds y Franz Tamayo göze çarpar. 1861 yılında Sebastián Dalence, “Los Misterios de Sucre” (Sucre’nin Gizemi) romanını yazar. Bu eser, bir Bolivyalı tarafından yazılan ilk roman olarak bilinir. Bu dönemde görülen başlıca eserlerden bazıları Augusto Guzmán’ın yazdığı "Historia de La Novela Boliviana" (Bolivya Romanı Tarihi), Enrique Finot’un “Historia de La Literatura Boliviana” (Bolivya Edebiyatı Tarihi), Nataniel Aguirre’nin “Juan de La Rosa”, Alcides Arguedas’ın “Pueblo Enfermo” (Hasta Halk), Augusto Céspedes’in “Sangre de Mestizos” (Melez Kanı), Augusto Guzmán’ın “Prisionero De Guerra” (Esir)’dir.

Günümüzde öne çıkan başlıca yazarlar arasında da Ulusal Roman Ödülü (Premio Nacional de Novela) almış Gonzalo Lema, Ce Mendizábal, Tito Gutierrez, Ramón Rocha Monroy, Edmundo Paz Soldán’ı sayabiliriz.

Müzik

Bolivya kültürünün müzik, yaygın ve çok çeşitli bir parçasıdır. Hala quena (And flütü) ve sikuliao (panflüt) gibi yerli enstrümanlara yer verilmektedir. Halk müziğinde ön planda olan müzisyenler arasında Alfredo Domínguez Romero, El Trío Oriental, Los Jairas, Los Kjarkas, Gladys Moreno, Willy Alfaro Carballo, Nilo Soruco, Los Andarriegos, Los Canarios del Chaco, Enriqueta Ulloa, Humberto Leytón, Juan Enrique Jurado, Esther Marisol ve Yalo Cuellar gibi isimler görülmektedir. Yetmişli yıllardan itibaren Rock müziğine de ilgi artar ve Wara, Loving Darks, Clímax, Track, Ameba, Los Cuervos, Llegas, Octavia, Alcoholika Y Atajo gibi gruplar ismini duyurur. Cumbia, komşu ülkelerden esinlenilerek edinilmiş bir müzik tarzı olup birçok grup tarafından icra edilir. Bu gruplardan biri olan Veneno, cumbia tarzını merengue, reggaeton ve bachata ritimleri ile harmanlayarak tropikal bir Bolivya müziği esintisi doğurur.

Bolivya Mutfağı

Güney Amerika ülkelerinin genelinde olduğu gibi ete dayalı bir mutfak kültürü hâkimdir. Buna ek olarak Bolivya’da patates de bolca kullanılmaktadır. Ayrıca yemeklerde bolca baharat bulmak mümkündür. Ilajhua adı verilen sos Meksikalıların salsa sosuna oldukça

benzemektedir. Bolivyalılar ana yemek olarak kırmızı ya da beyaz et mutlaka tüketir. Et yanında fasulye ve patates gibi çeşitli sebze garnitürleri tüketilir. Bolivya mutfağından bazı lezzetler şöyledir:

Pique a lo macho, iri parçalı etlerin ızgarada soğan, domates sosu ve patatesle beraber pişirilmesiyle yapılır.

Silpancho, şinitzel tarzı bir biftek türüdür. Pilav ve patatesle servis edilir.

Anticucho, bir tür et şiş yemeğidir. Patates ve baharatlı mısır sosuyla servis edilir.

Salchipapa, bir tür kızarmış sosistir.

Salteña, fırınlanmış et ve patatestir. Özel acı sosuyla servis edilir.

Turizm

Ülkenin farklı bölgelerinde gezilebilecek yerler ve aktiviteler çeşitlilik gösterir. Amazon Havzası'nda yer alan tropik alanlar Beni, Santa Cruz, Pando ve Cochabamba'da vahşi doğal hayat gözlemlenebilir ve dünyanın en fazla biyolojik çeşitliliğe sahip parklarından biri olan Madidi Ulusal Parkı'nda fotoğraf çekilebilir. Titicaca Gölü, dünyanın en büyük tuz tepeleri olan Salar de Uyuni ve volkanik alanlar ile nehirlerden oluşan plato bölgesi Altiplano'da yürüyüş ya da And Dağları'nda dünyanın en yüksek kayak merkezi olan Chacaltaya ve Huayna Polosi'de kayak yapılabilir. Dünyanın en tehlikeli yolu olarak adlandırılan Yungas Yolu da gezilebilecek yerler arasında yer alır.

LATİN AMERİKA ÇALIŞMALARI ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ

• RESMİ TATİL GÜNLERİ VE ÇALIŞMA SAATLERİ

2016 yılına ait tatil günleri:

- 1 Ocak : Yılbaşı

- 22 Ocak : Çokuluslu Devlet Günü
- 8-9 Şubat : Karnaval
- 25 Mart : Kutsal Cuma (2016)
- 1 Mayıs : İşçi Bayramı
- 21 Haziran : Aymara Yeni Yılı (Kış Gündönümü)
- 6 Ağustos : Bağımsızlık Günü
- 2 Kasım : Ölüler Bayramı
- 25 Aralık : Noel

Çalışma saatleri, şehirler arasında değişmekle birlikte La Paz ve Cochabamba'da 09:00-12:30 ve 14:30-18:30 arası; Santa Cruz'da ise 08:30-18:30 arasındadır (2 saat öğle yemeği). Bankaların çalışma saati 09:00-16:00 arası olup, bazı bankalar 18:00'e kadar da çalışabilmektedir. Bazı kamu kurumları da molasız şekilde 08:30-16:30 saatleri arası çalışmaktadır.

• TÜRKİYE ve BOLİVYA ARASINDAKİ İKİLİ İLİŞKİLER

Bolivya ile ilişkilerimiz, coğrafi uzaklık, iki ülkenin bölgesel ve küresel gündemi itibarıyla ortak bir çıkar/çatışma noktasının bulunmaması gibi nedenlerle sınırlı kalmıştır.

İki ülke arasında bugüne kadar bakan veya daha üst düzeyde bir resmi ziyaret gerçekleştirilmemiştir.

Türkiye'nin Lima Büyükelçiliği Bolivya'ya, Bolivya'nın Roma'daki Büyükelçiliği de Türkiye'ye akreditedir.

İki ülke arasında siyasi istişareler 5 Mayıs 2000 tarihinde La Paz'da gerçekleştirilmiştir.

Türkiye ile Bolivya arasındaki ticaret yıllar itibarıyla incelendiğinde, genel olarak Türkiye'nin ikili ticarete dış ticaret fazlası verdiği görülmektedir. 2007 yılına kadar Bolivya'ya ihracatımız milyon Dolarlara dahi ulaşamamışken, 2013 yılına gelindiğinde ihracat %35 artarken, ithalat %67 azalmıştır. 2014 yılında ise ihracatımız binde 7 azalarak 16 milyon Dolar olarak gerçekleşmiş, ithalatımız ise %94 artarak 3,6 milyon Dolar olmuştur.

Türkiye-Bolivya Dış Ticaret Değerleri (Bin ABD Dolar) (TÜİK Verileri - 2015)

Yıl	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2004	689	978	1.667	-288
2005	389	254	643	135
2006	717	110	827	607
2007	1.736	1.918	3.655	-182
2008	5.220	4.207	9.427	1.013
2009	3.341	910	4.251	2.432
2010	5.872	1.613	7.485	4.259
2011	9.571	3.268	12.839	6.302
2012	11.957	5.798	17.754	6.159
2013	16.140	1.889	18.029	14.250
2014	16.002	3.673	19.675	12.330
2014 / (1-11)	14.341	3.643	17.984	10.698
2015 / (1-11)	14.326	914	15.440	13.612

Bolivya'ya 2014 yılı ihracatımızın %14'ünü traktörler, %12'sini demir-çelik profil, %8,5'ini ekmeç, pasta, kek ve bisküviler, %8'ini ise çikolatalı mamuller oluşturmuştur. Bolivya'dan 2014 yılında gerçekleştirdiğimiz ithalatın ise %63'ünü işlenmemiş kalay oluşturmaktadır.

LATİN AMERİKA ÇALIŞMALARI ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ

Türkiye ve Bolivya Arasında İmzalanmış Anlaşmalar:

Anlaşma	İmza Tarihi	Yürürlük Tarihi
Vize Muafiyeti Anlaşması	2000	22 Ocak 2001

• YARARLANILAN KAYNAKLAR

- ABD Merkezi Haber Alma Teşkilatı www.cia.gov
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu www.deik.org.tr
- Bolivya Hükümeti Resmi Web Sitesi www.bolivia.gob.bo
- Bolivya Ulusal İstatistik Kurumu www.ine.gob.bo
- The Economist Intelligence Unit www.eiu.com
- Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı www.ekonomi.gov.tr
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı www.mfa.gov.tr
- Türkiye İstatistik Kurumu www.tuik.gov.tr

**LATİN AMERİKA ÇALIŞMALARI
ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ**